

Franz Ferdinand, van wie het staatsieportret met de keizerlijke insignes al geschilderd was, zou weldra de oude keizer Franz-Josef opvolgen. Vooral de Hongaarse adel had veel bezwaar gemaakt tegen zijn huwelijk met de Hongaarse Sophie Chotek, omdat ze, hoewel adellijk, van te lage komaf was. Frans Ferdinand, een extreem driftig en kortaangebonden man, zette toch door, het was ware liefde. Hij moest echter als wisselgeld onder andere zijn plannen opgeven om na zijn troonsbestijging naast een Oostenrijks en een Hongaars ook een Slavisch rijkdeel te creëren. Naar zijn mening moesten de vele volkeren van de Donaumnarchie een eigen belang hebben bij het bestaan van het rijk, anders zou het als een lappendeken van ontevreden ten dode opgeschreven zijn. De Slavische optie zou Hongarije veel grondgebied hebben gekost, en ook dat viel bij de Magyaren uiteraard niet goed. Het verraad van Franz Ferdinand, het afzien van een toekomstig Slavisch rijkdeel, lag Princip en zijn Bosnische handlangers zwaar op de maag. Mede daarom wilden ze door middel van een aanslag hun geboortegrond bevrijden uit wat zij zagen als de Oostenrijkse-Hongaarse 'Gevangenissen der Volkeren'. Ze roken hun kans toen het staatsiebezoek van de troonopvolger aan Sarajevo overal aankondigd werd.

Sophie en Franz-Ferdinand moesten aan het hof vele vernederingen slikken vanwege hun 'ongelijkwaardige', huwelijk. Sophie zou nooit keizerin mogen worden en zelfs op de verjaardag van het huwelijk mocht ze niet naast haar man aanzitten aan het banket. Er was echter één plaats waar dat wel mocht. Bosnië-Herzegovina was in 1878 door Oostenrijk-Hongarije bezet toen het de Turken had verdreven en werd in 1908 geannexeerd. De provincie behoorde echter noch tot het Oostenrijkse, noch tot het Hongaarse landsdeel. Om die reden golden de dwangmaatregelen tegen het echtpaar daar niet. Dat zou op zichzelf al een goede aanleiding geweest zijn om naar Sarajevo, de hoofdstad ervan af te rei-

HONGARIJE EN DE EERSTE WERELDOORLOG

zen. Ze gingen echter eerst en vooral omdat Franz Ferdinand in de buurt wat legeronderdelen moest inspecteren.

De visite vond plaats onder een uiterst ongelukkig gesternte. Servische legerofficiërs geleid door Dragutin Dimitrijevic dachten dat Franz-Ferdinands bezoek deel was van een geheim plan om hun land met zijn troepen aan te vallen. De gekozen datum was bovendien de verjaardag van de voor de Servische nationalisten uiterst betekenisvolle Slag op het Merelveld in 1389. Ooit, stelden de Serviers onterecht, hadden ze daar onbaatzuchtig de opmars der Turken gestuit, ook al hadden ze de veldslag verloren. Nu zou er wellicht een nieuwe overweldiger komen. In het licht van Dimitrijevic's verdenkingen was het aanstaande staatsbezoek een ongehoorde provocatie. Toen hij en zijn medeleden van de geheime extreem-nationalistische Ser-

vische organisatie 'De Zwarte hand' er lucht van kregen dat Princip en zijn vrienden naar Sarajevo kwamen om de aartshertog te vermoorden, leverden ze dan ook wapens en explosieven. Ze deelden immers de haat jegens Oostenrijk-Hongarije. Na de chaos die op de moord zou volgen, zou, zo dachten de Serviërs, het gebied moeten opgaan in een groot Joegoslavië, uiteraard met Servië aan het hoofd. De Bosniërs zouden zeker niet graag de ene heer voor de andere verwisseld hebben, maar dat speelde nu even geen rol. Op de dag van Franz-Ferdinands en Sophie's rijtoer door Sarajevo stonden zes moordenaars inclusief Princip klaar langs de route. Het ging allemaal mis. De eerste samenzweerder gooide een granaat naar de auto's, maar de aartshertog pakte hem zelf op en gooide hem weg. Door de ontploffing werden drie mensen in de volgauto gevonden, bleef totaal onver-

Dit jaar 100 jaar geleden, op 28 juni 1914, vermoordde de jonge Bosniër Gavrilo Princip in Sarajevo met pistoolschoten de Oostenrijkse kroonprins aartshertog Franz Ferdinand en diens vrouw, Sophie Chotek, gravin van Chotova, hertogin van Hohenberg. Deze aanslag luidde de Eerste Wereldoorlog in...

Links: Prent in Italiaanse krant La Domenica del Corriere van de aanslag door Gavrilo Princip op Frans Ferdinand en diens echtgenote in Sarajevo. Illustratie door A. Beltrame

schillig onder het gebeuren. De Oostenrijkse 'oorlogspartij' wilde Servië echter militair een lesje leren, daarbij in de rug gedekt door het Duitse keizerrijk. Rusland steunde van zijn kant Servië en had een verdrag met Duitsland's aartsvijand Frankrijk. Het complexe systeem van wederzijdse Europese allianties zou ook Hongarije als de helft van de Dubbelmonarchie meesleuren in wat weldra op een wereldoorlog uitliep.

Twee grote blokken bevochten met elkaar op leven en dood Oostenrijk-Hongarije en Duitsland verenigd in de Triple Alliantie en Frankrijk, Rusland en Engeland, samen gebracht in de Triple-Entente. Andere landen zoals Bulgarije, Italië en Roemenie hadden aanvankelijk nog niet besloten waar hun profijt lag en verkenden de markt. Turkije koos uiteindelijk de kant van de Duitsers en in Roemenie woog de wilskrachtige koningin Marie samen met de regering de verschillende voor- en nadelen af, 'als een sjacheraar op een oosterse bazaar'. Opmerkelijk genoeg was de dame geboren in de Engelse Koninklijke familie als Marie of Edinburgh. Haar ouders waren Prins Alfred hertog van Edinburgh en Goothertogin Maria Alexandrovna van Rusland. Zo was ze tegelijk verwant

sluiten bij de Triple Entente. Als prijs voor de deelname van Roemenie bedong ze Transsylvanië, de Banaat, Bukovina en Bessabië. De liberale Roemeense eerste Minister Ion Bratianu streed daarvoor op de vredesconferentie van 1919 en zij zelf kwam ter plekke de erkenning van een 'Groter Roemenië' bepleiten, maar natuurlijk ook om nieuwe kleren te kopen'. De diplomaat Harold Nicholson die aan de conferentie deelnam vond Brati-

Arrestatie van Gavrilo Princip

anu 'een vrouw met een baard, een overtuigende mooiater en een hoogst onaangename man'. Op zijn beurt griezde de Amerikaanse president Woodrow Wilson van Marie's seksuele vrijmoedigheid en vond haar stuitend opdringerig. Winston Churchill viel daarentegen als een blok voor de Brits-Roemeense schone en hij was lang niet de enige.

Frans Ferdinand en Sophie Chotek

met het Engelse koningshuis, de Duitse Keizer en de Russische tsaar, die allen deelnamen aan de wereldoorlog. Haar echtgenoot koning Ferdinand van Roemenie, een kleine man met grote oren, had niets in te brengen dan lege briefjes. Aan het begin van de oorlog porde ze hem zich aan te

en regering haatten de Hongaren echter altijd al. Generaal Louis Franchet d'Esperey zei in Belgrado vol afkeer tegen de Hongaarse delegatie die zich kwam overgeven en tegelijk hulp kwam vragen tegen de oprukkende Roemenen: 'Ik ken uw geschiedenis. In uw land hebt U degenen die geen Magyaren zijn onderdrukt. Nu hebt u de Tsjechen, Slowaken, Roemenen en Joegoslaven als vijand. Ik hoef maar een teken te geven en u zult vernietigd worden'. De Fransen stonden daarom zonder ruggespraak met de Conferentie toe dat de Serviërs noordwaarts Hongaars gebied binnetrokken en dat de Tsjechen Slowakije overnamen. Ook gaven ze de Roemenen de vrije hand. Hongarije was zo eigenlijk al een groot deel van zijn grondgebied kwijt voordat de vredesconferentie nog maar begonnen was. Roemeense troepen bezetten zelfs Boedapest. De Britse premier Lloyd George verzuchtte: 'Het zijn allemaal kleine roversvolken die er alleen maar op uit zijn land te stelen'. Koningin Marie

reageerde van haar kant hautain op de plunderingen, moorden en brandstichtingen door de Roemeense invasietroepen in Transsylvanië en het toegewezen deel van de Banaat: 'U kunt dit wrede noemen, maar wij menen dat we een recht hebben zo te doen'. Uiteindelijk werden de Roemeense gebiedsuitbreidingen door de overwinnaars met tegenzin als legitiem erkend.

Daar was nog een extra reden voor. Hongarije scheen in 1919 immers door de kort durende revolutie van de communist Béla Kun een bolsjewistisch land in wording. Ja, Kun had Lenin zelfs op eigen houtje een vredesverdrag aangeboden. Anderzijds leek Roemenië een bolwerk te kunnen zijn tegen het uitdijende rode gevaar. Om reden van Kun's rode revolutie was Hongarije aanvankelijk zelfs niet als partij op de vredesconferentie uitgenodigd. Later bleek het moeilijk zo niet onmogelijk een

echte delegatie op te trommelen. De Hongaren zonden eerst hun premier Graaf Károlyi, naar Versailles. Het hielp niets. Daarna kwam Graaf Albert Apponyi en hield een alom bewonderd vlammend betoog. Hij verzwaakte dat echter door op te merken dat de Hongaren er klaarblijkelijk toe veroordeeld waren onder de heerschappij van inferieure beschavingen te leven. Er veranderde niets. Het vredesverdrag opgelegd aan Hongarije in Trianon, een paleisje bij Versailles, verdubbelde de omvang van Roemenië. Hongarije raakte aan deze vijand en aan andere gretige naties zoals het pas ontstane Joegoslavië tweederde van zijn grondgebied kwijt en een derde van zijn autochtone bevolking. Voortaan zouden veel Hongaren als onderdrukte minderheden in andere landen leven. Harold Nicholson schreef: 'Een kaart, een potlood, calqueerpapier. Maar de moed ontzinkt me wanneer ik denk aan de mensen die door onze onzekere lijnen worden ingesloten of buitengesloten, aan het geluk van duizenden mensen'. De Roemeense dictator Ceausescu dwong tijdens zijn bewind vele duizenden van zijn landgenoten te verhuizen naar het Transsylvaanse grensgebied met Hongarije. Daar woonden immers veel Hongaren en te weinig Roemenen. Hij wilde

Koningin Marie van Roemenië

op deze manier een eventuele latere hereniging met het moederland voorgoed voorkomen, maar bewees indirect nog eens de onrechtmatigheid van koningin Marie's vroegere claim. ■

Midden: straatnaam in Belgrado voor 'vrijheidsstrijder' c.q. moordenaar Gavrilo Princip.